

2019/12/08 | 09:45

- LITERATURA

'Emakumeak' aukera ezin egokiagoa da Galeanoren estilo eta mundu-ikuskera ezagutzeko

NATXO VELEZ | EITB.EUS

Mikel Vilchesek euskarara ekarri du 'Emakumeak' Eduardo Galeano uruguaitar idazlearen testu antologia, Txalapartaren eskutik Durangoko Azokan eskuragarri egongo dena.

 Orria entzun

Mikel Vilchesek ekarri du euskarara "Emakumeak" Galeanoren antologia

Eduardo Galeanok Amerikaren eta, oro har, gizarteko "besteen", botereak ikusezin bihurtutako gizon-emakumeen, zauriei idatzi zien, berezkoa zuen soiltasun eta zorroztasunez, hizkera liriko eta iradokitzalean, 2015eko apirilean, 74 urte zituela, [hil zen arte](#).

Hain zuzen, bere lanetan historia, etnografia, politika eta kazetaritza nahasi zituen uruguaitar idazlea hil berritan argitaratu zuten 'Mujeres', berak paratutako antologia, eta orain euskaraz murgil gaitezke ehunka emakume ezagun eta ezezagunen balentriean, Mikel Vilches itzultzaleak "maitasunez, goxo-goxo" egindako lanari esker.

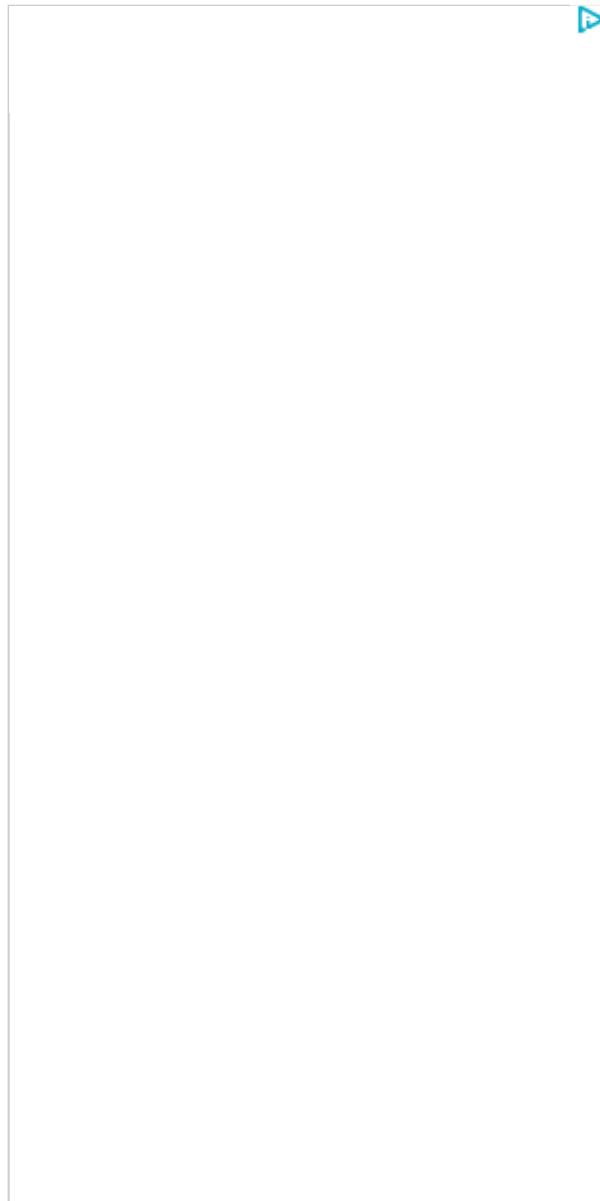
Vilchesekin hitz egin dugu, Txalapartaren erakusmahaian salgai egongo den edizio dirdiratsu eta dotore honetaz.

Zergatik aukeratu duzu Eduardo Galeanoren lana itzultzea eta zergatik, zehazki, liburu hau?

Aspalditik neukan Galeanoren liburu oso bat irakurtzeko gogoa. Artikulu solteak irakurriak nizkion han-hemenka, eta asko gustatzen zitzaidan bere estiloa, bere mundu-ikuskera eta bere jarrera konprometitua.

Duela hiruzpalau urte, liburutegira joan eta *Mujeres* liburua aurkitu nuen, artean argitaratu berria zela. Irakurtzeaz batera, pentsatu nuen interesgarria izaten ahal zela liburuak eskaintzen zuen mundu zabal hori euskarara ekartzea, eta, aldi berean, desafio polita neure buruarentzat, baina, gauza bat edo bestea zela, kontua hortxe gelditu zen.

Iazko azaroan, liburua berriz irakurri, eta atal batzuk euskaratzen hasi nintzen gogo hutsez, entretenimendu gisa, eta itzulpena aski aurreratu nuanean, Txalapartakoekin hitz egin nuen, proiektua gustatu zitzaien eta argitaratzea erabaki zuten.

Geroztik ere, denbora dexente izan dut itzulpena presarik gabe bukatzeko, zuzentzeko eta azken ukituak emateko. Alde horretatik esan daiteke patxadaz eta maitasunez egindako lana dela, su baxuan, goxo-goxo.

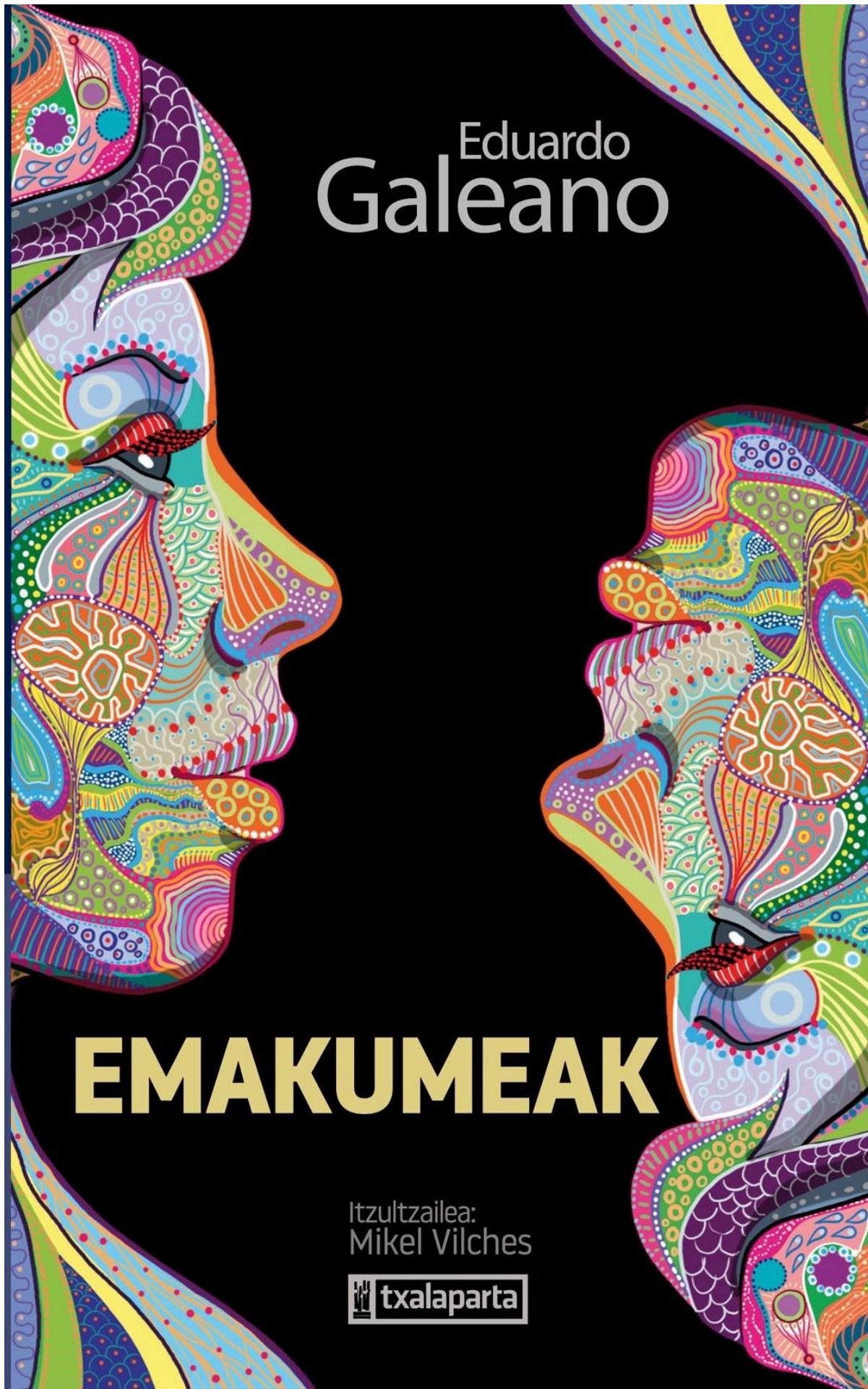
dibatzen? Galdegiaren unibertsoa?

Liburuko kontakizun guztiek emakumearen figura dute oinarrian. Batzuk emakume ezagunen biografia labur-laburrak dira; beste batzuk emakume baten edo emakume talde baten bizipen edo mikrohistoria batean zentratzen dira; eta badira, azkenik, testu lirikoago batzuk, emakumeari gorazarre egiten diotenak.

Nik uste dut antologia hau prestatzean Galeanok bi helburu zituela: batetik, emakumeek kultura eta garai guztietan jasan duten diskriminazioa salatzea, eta, bestetik, diskriminazio horien aurka altxatu diren emakumeen adorea goraipatzea. Horiek dira, seguruenik, bilduma honen helburu nagusiak. Baino, emakumeek ardatzen dituzten kontakizun horien bitartez, Galeanoren idazkietan agertu ohi diren bestelako gai batzuk ere aurkituko ditugu: Latinoamerikako herri behartsuek jasaten duten esplotazioa, militarren eta paramilitarren jazarpena, mundu osoan zehar hain errotuak ditugun ohitura eta jokabide matxisten salaketa, kapitalismoaren, kontsumoko gizartearren eta imperialismoaren salaketa, homosexualen diskriminazioa...

Alde horretatik, iruditzen zait bilduma honek aukera ezin egokiagoa eskaintzen digula Galeanoren estiloa eta mundu-ikuskera ezagutzeko, eta, haren bitartez, munduko zibilizazio eta ohitura ezezagun askoren gainean ikasteko. Nik, behintzat, gauza asko ikasi ditut: historiari buruz, munduko beste kulturei buruz, arteari buruz, Greziako eta Erromako klasikoei buruz, mitologiari buruz...

Eta zer hizkera edo estilo erabiltzen du horretarako uruguaitarrak?

Galeanok bere idazkietan erabiltzen duen estiloa, lehenengo begiratuan, zehatza da, zuzena eta garbia, non hitz bat ere ez dagoen sobera. Esan nahi duena hitz gutxitan esaten du, baina, horrekin batera, beste horrenbeste gauza iradokitzen ditu, esan gabe bezala airean uzten dituenak. Horretan artista da Galeano, nire irudiko.

Ildo horretan, bilduma honetako kontakizun askok halako bukaera erabateko eta sendo bat daukate, irakurlea asaldatu eta pentsakor utziko duena. Beste batzuetan, paradoxak eta ironiak erabiltzen ditu kontakizunari bukaera emateko, hurrengo atalera igaro baino lehen gogoeta egin dezagun.

Zer zaitasun aurkitu dituzu itzulpen lanean?

Itzulpen prozesuaren zaitasun nagusietako bat izan da, hain zuzen, Galeanoren estiloaren zehaztasun hori euskaraz jasotzea. Euskarazko hitz egoki eta zehatzaren bila ibili behar izan dut, eta Galeanok airean utzi nahi izan duen guztia iradokitzeko modua ere bilatu behar izan dut. Horregatik, batzuetan, tentazioa izan dut hitzen bat gehiago sartzeko edo azalpen gehiago emateko, testua hobeki ulertua izan dadin, baina, oro har, uste dut jatorrizko testuaren zehaztasun eta konkrezio horri eutsi diodala.

Horrez gainera, Latinoamerikako eta mundu osoko ohitura eta gertakari asko aipatzen dira liburuan. Horietako batzuk ezezagunak ziren niretzat, eta han eta hemen ikertu behar izan dut itzulgaia testuinguruan egoki kokatzeko eta Galeano zertaz ari zen jakiteko.

Bestalde, liburuan zientoka pertsonaia historikoren izen propioak agertzen dira, leku-izenak, gertakari historikoak, artelanak eta gisa horretako izen asko eta asko, eta testuliburu eta estilo liburueta bilatu behar izan dut euskara batuan egoki emateko.

Azkenik, euskarak genero markarik ez izateak ere buruhauste franko eman dizkit. Izan ere, liburuko kontakizun hauetan, genero-marka ezaugarri bereizgarria da, esanguratsua, eta, hala, adjektibo femenino bat agertzen zitzaidan bakoitzean, genero-marka nabarmendu beharra zegoenez, beste baliabide batzuk erabili behar izan ditut aldiro "emakume" hitza aurretik jarri behar ez izateko.

Eduardo Galeano, Donostian. Argazkia: Donostia Kultura.

**Galeanoren bi lan luze (*Ispiluak* eta *Hitz ibiltariak*) eta hainbat kontaketa daude aurretik euskaratuta.
Haietara edo beste itzulpen batzuetara jo duzu?**

EGia esateko, ez. Itzultzen hasi nintzenean, banuen Gerardo Markuleta (*Hitz ibiltariak*) eta Xabier Alegriak (*Ispiluak*) egindako itzulpenen berri, baina, hasieran esan dizudan bezala, entretenimenduz hasi nintzen liburuak edo jak euskaratzeko denbora-pasa bezala.

Gero, *Emakumeak* bilduman agertzen diren 35 narrazio inguru *Ispiluak* liburuan ere agertzen zirela deskubritu nuen, eta jadanik euskaratuta zeudela. Ustekabe eta atsekabe handia hartu nuen, egia esan. Xabier Alegriaren liburua eskuratu, eta, kontakizunen bat alderatuta, ikusi nuen nahiko estilo ezberdina erabiltzen genuela biok. Hala, aurrera egitea erabaki nuen jadanik argitaratuta zeuden itzulpen lan horiei erreparatu gabe.

Gerora, aukera izan dut bi liburueta errepikatzen diren kontakizun bakar batzuen bi bertsioak alderatzeko, eta orduan sumatzen nuena berretsi egin dut: Xabier Alegriak erabilitako itzulpen eredua eta nirea franko ezberdinak dira. Berea, nolabait esateko, lirikoagoa da, joriagoa, akaso. Gure hizkuntzaren baliabideak bortxatu eta muturrera eramaten ditu sarritan, eta horrek zaildu egiten du ulermenaren euskal irakurle arruntentzat. Nik, berriz, ulergarritasunera jo dut gehiago, baina, betiere, Galeanoren ukitu liriko hori baztertu gabe. Bi estilo diferente dira, nabarmenki.

Dena dela, argi dut Xabier Alegriak egindako itzulpenak sekulako meritua izan zuela, are gehiago kontuan hartzen badugu zer baldintzatan egin zuen (espetxeen zela eta gaur egun eskura ditugun baliabide teknikoak erabili gabe).

Galeanoren obra gaztelaniaz, jatorrizkoan (ere), irakurri duenaren ikuspegitik, zer galtzen da eta zer irabazten da itzulpen bakoitzean?

Itzulpen guztietan, itzultzailea saiatzen da ahalik eta fidelena izaten jatorrizko testuaren formarekin eta edukiarekin. Eta, batzuetan, bataren edo bestearen alde lerratu behar izaten da pixka bat, bestearen kaltetan.

Nik uste dut alde horretatik nahiko orekatua gelditu dela itzulpena, baina hori irakurleek eta kritikariek esan beharko dute. Galeanoren idazkien estiloa eta espiritua jasotzen saiatu naiz, eta lan horretan, beste arlo batzuetan bezala, Fernando Rey zuzentzailearen eta Garazi Arrula editorearen zuzenketa eta oharrak oso lagungarriak izan dira.

Zelan ikusten duzu euskal itzulpengintzaren egoera?

Nik uste dut aldaketa handi samarra ezagutu dugula azken hamar-hamabost urteotan. Gure sektorea gero eta profesionalagoa da, eta gero eta jende gehiago ari da itzulpen lanetan, bai administrazioan, bai literaturaren arloan, horietako asko unibertsitateko Itzulpengintza eta Interpretazioa gradua egin dutenak, aski ongi prestatutakoak.

Bestalde, eskura ditugun baliabide teknikoetan ere aurrerapauso handiak eman ditugu azken urteotan, eta, epe laburrera begira, oraindik aldaketa handiagoak etorriko zaizkigu itzultzaile automatikoen eskutik: iraultza moduko bat datorkigu, gure lan egiteko modua goitik behera aldatuko duena. Alde horretatik, aiduru gaude itzultzaile profesional guztiak, hurrengo urteetan gure lanbideak nora joko duen zain.

HAU ZURE INTERESEKO BADA, BALITEKE BESTE GAI HAUEK ERE IZATEA:

Durangoko Azoka | Elkarriketak kultura arloko pertsonei | Kultura | Durango | Literatura |
Idazleak albisteak

Iruzkinak

PUBLIZITATEA